

Nieuwe uitgaven

Karel VAN DE WOESTIJNE, *Verzameld Journalistiek Werk*, dl. 9, Nieuwe Rotterdamse Courant, maart 1916-september 1919, Gent 1992.

In het negende deel van zijn correspondenties in de NRC vervolgt Van de Woestijne zijn aantekeningen en observaties over Brussel en omgeving in oorlogstijd. Het zijn bijdragen die, — het was in het voorgaande deel al duidelijk merkbaar —, een vrij sterk autobiografisch karakter hebben. De bezetting had het politieke en culturele leven grotendeels lam gelegd of een zodanig karakter gegeven dat de sterk vaderlandslievende en Belgisch voelende Van de Woestijne er vanwege de censuur toch niet over kon schrijven. Deze censuur dwong hem van januari 1917 tot juli 1918 zijn werk te staken. Uiteraard vernam de lezer van de NRC dat niet en in de eerste brief na het lange stilzwijgen was slechts sprake van „zelf-censuur” en schreef hij: „wij leven nog, hebben het klagen verleerd, en hebben nooit vaster vertrouwen gehad in de toekomst” (NRC, 23-7-1918).

Het culturele leven stond op een laag pitje, waarbij Van de Woestijne vaststelde dat zeker in het begin van de oorlogsperiode toneel uit den boze was en ook weinig bezocht werd, maar dat het muzikaleven en met name kerkmuziek floreerde. Vrijwel direct na de bevrijding bloeide het culturele leven in Brussel weer op en lezen we ook weer de gebruikelijke uitvoerige, kritische verslagen over muziek-, toneel- en kunstmanifestaties.

Naast vele berichten over dure levensmiddelen en manipulaties met bijvoorbeeld suikerprijzen, lezen we ook over gebrek aan bepaalde voedingsmiddelen, over de rage om een eigen groentetuintje te bewerken en over de roof van veldvruchten op den buiten. Over de boerenstand vernemen we dat deze niet al te veel reden tot klagen had. Sommige boeren kochten zilveren suikertangen per dozijn, zo werd beweerd. Gewone burgers moesten het echter met surrogaten voor koffie (geroosterde lupijnen) en tabak doen en deftige dames moesten het zonder dienstbode stellen en zelf in de rij gaan staan voor winkels.

Het leven in het bezette land, waar men niet meer „onder ons” was, keert in veel stukjes terug. Soms is de toon ironisch, maar vaak voelt men een ingehouden woede over het onrecht dat de bevolking wordt aangedaan. Wanneer een Zwitserse professor prijzend schrijft over de „aardappelbroodgeist” van het Duitse volk, dat zulk een opofferingsgezindheid toonde door met surrogaten genoeg te nemen, dan merkt Van de Woestijne sarcastisch op dat België dit lot ongevraagd en onverdiend moet delen en in hoog tempo verarmt. (NRC, 18-4-1916)

Ook de regelzucht en ambtenarij van de bezetters moet het ontgelden. Als er in Groot-Brussel een geval van hondsdolheid wordt geconstateerd, moeten alle honden een muilkorf dragen, maar er is al geen leer meer voor schoenzolen te krijgen volgens Van de Woestijne. Het gebrek aan „doodwagen-rossen” werd opgelost door een tramwagon als lijkwagen in te richten. De meeste kerkhoven waren per tram bereikbaar. De meesterlijke wijze werd de Duitse ambtenarij te kijk gezet in het verhaal „Louis en ik”, waarin Van de Woestijne met het oude paard van de groenteboer naar een soort paarden-registratie en -vordering ging. Gelukkig keerden beiden terug!

Tweemaal was Van de Woestijne in Gent in deze periode. De eerste reis was een mislukking; ondanks alle papieren en passen mocht hij het Gentse station niet uit en moest onverrichter zake terugkeren. De tweede reis verliep beter. Hij moest toen de opening van de vernederlandste Gentse universiteit verslaan voor de NRC. Een verslag dat merkwaardig zakelijk van toon is.

De honger, het gebrek en de druk van bezetting bracht velen tot een inniger geloofsleven, zoals blijkt uit een verslag over de velen die een bedevaart ondernamen naar O.L. Vrouwe te Laken en een verhaal, waarin oorlog en geloofsbeleving tot een nieuw soort legende zijn verweven. (NRC, 26-6-1916). Tijdens de oorlog liet van de Woestijne zich vanwege de censuur nauwelijks uit over het activisme. Al breekt soms zijn duidelijke afkeuring van dit politiek fenomeen door, wanneer hij (p. 92) schrijft over „De Vlaamsche Post, het nogal beruchte blaadje”. Op het einde van de oorlog en daarna was er voor het activisme slechts minachting en schreef hij over „laffe landverraders” en over Duitse burelen waar men slechts „inpakkisten en activisten” zag (p. 420) of over de uittocht van de „zaktivisten”, „ongelukkige schepselen (die) blijven betrouwen op de Duitsche trouw... die ze sedert ettelijke maanden heeft verraden”. (p. 445)

In wat latere beschrijvingen over het activisme stelde hij dat het de nekslag voor de Vlaamse Beweging zou betekenen, wanneer men van de activisten martelaren voor de Vlaamse autonomie zou maken, ja, dat dat zelfs misdadig zou zijn. (p. 456) De grote fout van het activisme was zijns inziens dat het de vooroorlogse strekking van de Vlaamse Beweging als sociale strijd (de inbreng van MacLeod en De Raet) los had gelaten en de beweging had teruggebracht tot louter taalstrijd en tot de simpele tegenstelling van Germaanse versus Latijnse beschaving. Want zo stelde hij: Dat verouderde mysticisme (de tegenstelling Germaans-Latijns) dat op een leugen berustte, werd eene domheid, toen het op de onbaatzuchtigheid rekende van Duitschland, om een Vlaamsch-Germaanschen staat, van allen Latijnschen invloed verlost, te stichten: domheid op zich zelf reeds, (...); tevens omdat hij, door het breken met de Belgische eenheid, eene verarming beteekenen moest”. (NRC, 23-2-1919)

Onder de verschillende in memoriams vallen er twee in het bijzonder op. Grote bewondering spreekt uit het bericht over Emile Waxweiler (NRC 1-7-1916). Dat is in de ogen van Van de Woestijne de „complete Belg”, want

waarlijk tweetalig. Over Julius MacLeod (NRC 14-3-1919) merkte hij op dat naast alle verdiensten die MacLeod voor de verheffing van het Vlaamse volk had, het karakter van MacLeod ook weer veel werk teniet deed. Hij was zeer opvliegend, verdroeg slecht kritiek, was zelf wel hyper kritisch en had een ongeëvenaard talent om vijanden te maken. Ook liet hij eenmaal begonnen projecten te gemakkelijk weer in de steek als er kritiek kwam.

Lyrisch is Van de Woestijne in zijn beschrijving over de bevrijding van Brussel, de binnenkomst van Koning Albert in de stad en de huldiging van de uit gevangenschap teruggekeerde burgemeester Max.

Het verslag van de troonrede is woordelijk en met vreugde wordt de aankondiging van het enkelvoudig algemeen mannenkiesrecht vernomen. Interviews met de nieuwe ministers volgen, maar ook komen er wat minder vreugdevolle mededelingen. De rechterzijde probeerde het kiesrecht tegen te werken en de Troonrede was in feite erg vaag geweest over de taalrechten en de vernederlandsing van de Gentse universiteit. De interpellatie van Vlaamse politici over de vernederlandsing van de Gentse universiteit in mei 1919 was slecht getimed, maar toch stemden maar liefst 45 Vlaamse parlementsleden tegen de motie om de zaak maar uit te stellen en dat was opmerkelijke winst, vond Van de Woestijne. Boos maakte hij zich over de vaak dubieuze kwaliteit van de berichtgeving in de pers over de Vlaamse Beweging. Hij vreesde zelfs dat er boos opzet achter stak. Los daarvan lezen we over zedenverwildering mede veroorzaakt door de aanwezige troepen van de Entente-mogendheden en over de moeilijkheden om het economische leven weer op gang te brengen.

Van de Woestijne hield te midden van deze turbulenties vast aan eentaligheid in Vlaanderen. In een democratie diende het belang van de meerderheid de doorslag te geven. Los daarvan zou doorvoering van dit principe naar zijn mening de Latijnse culturele traditie van heel België niet ongedaan maken. (NRC, 30-5-1919) Het beeld van een heel-België bleef voor hem ook onaantastbaar. De Waalse plannen en gedachten over vormen van bestuurlijke scheiding vonden voor de oorlog al geen arm onthaal bij Van de Woestijne en dat bleef zo. Over de annexatiegolf die na de oorlog door België sloeg, liet Van de Woestijne zich afwijzend uit. Zeker tegenover Nederland wees hij die af, al schreef hij wel dat de Nederlandse sympathie voor uitgeweken activisten zich tegen ons land kon keren en dat oplossingen voor Scheldebeheer en vaart op Maas gewenst waren.

Ook in dit deel vallen weer tal van voorbeelden van uniek taalgebruik van Van de Woestijne te ontdekken. Tot mijn vreugde zag ik dat de door neerlandici uit den boze verklaarde constructie „iets kost duur” door Van de Woestijne wel gebruikt werd (p. 243)

Wij hopen dat prof. Deprez en haar medewerkers de nog resterende delen in hetzelfde hoge tempo mogen gereedmaken. U kunt ook dit deel bestellen voor fl. 72,- of B.fr. 1200 bij Cultureel Documentatiecentrum van de R.U.G., Rozier 44, 9000 Gent.

Pieter van Hees